QO‘QON DAVLAT PEDAGOGIKA INSTITUTI ILMIY XABARLARI
(2026-yil 4-son)

FILOLOGIYA

PHILOLOGY

https://doi.org/10.70728/b.series.v08.i04.181

IJTIMOIY MEDIA PLATFORMALARINING SHAXS IJTIMOIY PSIXOLOGIK RIVOJLANISHIGA TA'SIRI

Muminova Nasiba Bozorovna
Farg‘ona Davlat Universiteti
Mustaqil tadqiqotchisi
nmuminova614@gmail.com

Annotatsiya: So‘nggi yillarda ijtimoiy media platformalari yoshlar hayotining tarkibiy qismiga aylandi va ularning ruhiy salomatligiga sezilarli darajada ta’sir ko‘rsatmoqda. Ushbu maqolada ijtimoiy media platformalarining shaxsning ijtimoiy-psixologik rivojlanishiga ta’siri empirik va nazariy yondashuvlar asosida tahlil qilinadi. Maqsad ijtimoiy taqqoslash, identifikatsiya, o‘zini taqdim etish va ijtimoiy kapital mexanizmlari orqali rivojlanish dinamikasini aniqlashdir. So‘rovnoma va yarim tuzilmali intervyular natijalari platforma dizayni psixologik farovonlik va ijtimoiy moslashuv bilan tizimli bog‘liqligini ko‘rsatdi.

Kalit so‘zlar: ijtimoiy media, ijtimoiy taqqoslash, o‘zini taqdim etish, ijtimoiy kapital, identiklik, psixologik farovonlik, ijtimoiylashuv

Аннотация: В статье анализируется влияние платформ социальных медиа на социально-психологическое развитие личности на основе эмпирического и теоретического подходов. Целью является выявление механизмов социального сравнения, идентификации, самопрезентации и социального капитала. Результаты анкетирования и полуструктурированных интервью показывают системную связь дизайна платформ с психологическим благополучием и социальной адаптацией пользователей.

Ключевые слова: социальные медиа, социальное сравнение, самопрезентация, социальный капитал, идентичность, психологическое благополучие, социализация

Abstract: This article examines how social media platforms shape individual socio-psychological development using integrated empirical and theoretical approaches. The study aims to identify key mechanisms involving social comparison, identification, self-presentation, and social capital. Survey and semi-structured interview findings demonstrate systematic links

between platform design features and users’ psychological well-being, identity dynamics, and social adaptation, offering conceptually grounded implications for research and practice.

Key words: social media, social comparison, self-presentation, social capital, identity, psychological well-being, socialization

So‘nggi o‘n yillikda ijtimoiy media platformalari shaxsning kundalik ijtimoiy tajribasini nafaqat aks ettiruvchi, balki uni faol tarzda shakllantiruvchi muhitga aylandi. Bu muhitda muloqotning tezligi, vizuallashuvi, ommaviylik va algoritmik saralash bir vaqtning o‘zida ijtimoiy o‘rganish, o‘zini anglash va o‘zini boshqalar oldida taqdim etish jarayonlarini qayta tuzadi. Ijtimoiy psixologik rivojlanish esa shaxsning identiklikni barqarorlashtirish, ijtimoiy rollarni ichkilashtirish, o‘z-o‘zini baholashni muvozanatlash, affektiv barqarorlik va munosabatlar sifatini oshirish kabi jarayonlarining uzluksiz tizimi sifatida tushuniladi. Mazkur tizimning platformalashgan kommunikatsiya sharoitida qanday yo‘nalishda o‘zgarayotgani, qaysi mexanizmlar orqali kuchayishi yoki zaiflashishi ilmiy jihatdan dolzarb muammoga aylandi.

Hozirgi tadqiqotlar ijtimoiy media ta’sirini ko‘pincha ikki qutbli tasvirlaydi: bir tomonda u ijtimoiy kapitalni kengaytirishi, qo‘llab-quvvatlovchi tarmoqlarni faollashtirishi va o‘zini ifodalash imkoniyatlarini oshirishi mumkin; ikkinchi tomonda esa ortiqcha taqqoslash, idealizatsiyalangan tasvirlar bosimi, kiberxavf omillari va e’tibor iqtisodiyotiga xos bog‘lanib qolish psixologik farovonlikni susaytirishi ehtimoli mavjud [1; 2]. Biroq mavjud adabiyotda bir nechta bo‘shliq ko‘zga tashlanadi: birinchidan, ko‘plab ishlar platformalarni umumiy “ijtimoiy media” kategoriyasi sifatida ko‘rib, platforma dizayni, aloqa arxitekturasi va algoritmik tavsiyalar kabi xususiyatlarning psixologik jarayonlarga differensial ta’sirini yetarli darajada ajratmaydi [3]. Ikkinchidan, ijtimoiy taqqoslash va o‘zini taqdim etishning ta’siri ko‘pincha umumiy farovonlik bilan bog‘lanadi, lekin bu bog‘liqlikning ijtimoiylashuv, identiklikning rivojlanishi va munosabatlar kompetensiyalari kabi rivojlanish ko‘rsatkichlari bilan tizimli aloqasi kamroq yoritiladi [4]. Uchinchidan, mahalliy kontekstda, xususan O‘zbekiston yoshlarining ijtimoiy-media amaliyotlari, madaniy me’yorlar va offlayn ijtimoiylashuv tajribasi bilan o‘zaro ta’siri bo‘yicha empirik dalillar yetarli darajada jamlanmagan [7].

Ushbu maqolaning maqsadi ijtimoiy media platformalarining shaxs ijtimoiy psixologik rivojlanishiga ta’sirini ijtimoiy taqqoslash, identifikatsiya, o‘zini taqdim etish va ijtimoiy kapital mexanizmlari orqali konseptual va empirik jihatdan aniqlashtirishdan iborat. Maqsadga erishish uchun quyidagi vazifalar qo‘yildi: birinchidan, platforma xususiyatlari bilan ijtimoiy taqqoslash va o‘zini baholash dinamikalari o‘rtasidagi bog‘liqlikni tahlil qilish; ikkinchidan, onlayn identiklik amaliyotlarining ijtimoiy moslashuv va munosabatlar sifatiga aloqador

yo‘nalishlarini aniqlash; uchinchidan, ijtimoiy kapitalning “bog‘lovchi” va “ko‘prik” shakllari orqali qo‘llab-quvvatlash tajribasini baholash; to‘rtinchidan, mahalliy empirik material asosida platforma ta’sirining shart-sharoitga bog‘liq, ya’ni bir xil mexanizm turli psixologik natijalarga olib kelishi mumkinligini ko‘rsatish. Tadqiqot 19.00.05 ixtisosligi doirasida shaxs va ijtimoiy guruh o‘zaro ta’siri, ijtimoiy idrok, munosabatlar, identiklik va ijtimoiy ta’sir jarayonlarini zamonaviy raqamli muhitga tatbiq etish orqali ilmiy hissani kengaytirishni ko‘zlaydi.

Metodika.

Tadqiqot dizayni aralash metodologik yondashuvga tayandi, chunki ijtimoiy media ta’siri bir vaqtning o‘zida o‘lchanadigan tendensiyalar va mazmuniy tajriba qatlamlarini o‘z ichiga oladi. Nazariy asos sifatida ijtimoiy taqqoslash nazariyasi, o‘zini taqdim etish va impression management yondashuvlari, shuningdek ijtimoiy kapital konsepsiyasi hamda identiklikning ijtimoiy konstruktsiyasi haqidagi qarashlar integratsiya qilindi [1; 4; 5]. Bu integratsiya platforma muhitida shaxs qanday ma’lumotlarni tanlashi, qaysi auditoriyani tasavvur qilishi, qanday javob kutishi va bu kutishlar o‘z-o‘zini baholash hamda munosabatlar strategiyalariga qanday singishini izchil tushuntirish imkonini berdi.

Empirik bosqichda 18–30 yosh oralig‘idagi ishtirokchilar orasida so‘rovnoma o‘tkazildi. Tanlanma shahar va yarim shahar hududlaridan bo‘lgan respondentlarni qamrab olgan bo‘lib, ijtimoiy media platformalaridan foydalanish intensivligi va maqsadlariga ko‘ra nisbatan xilma-xillik ta’minlandi. So‘rovnoma bloklari ijtimoiy media foydalanish chastotasi va davomiyligi, passiv kuzatish va faol kontent yaratish ulushi, ijtimoiy taqqoslashga moyillik, o‘zini taqdim etish strategiyalari, subyektiv ijtimoiy qo‘llab-quvvatlash hamda psixologik farovonlikning ayrim ko‘rsatkichlarini qamrab oldi. O‘lchovlar moslashtirilgan psixometrik yondashuv asosida, ya’ni bayonotlar mahalliy til va madaniy kontekstga mos qayta ifodalangan holda qo‘llandi; ichki izchillik va mazmuniy muvofiqlik ekspert bahosi hamda pilot tekshiruv orqali ta’minlandi.

So‘rovnoma natijalarini mazmuniy chuqurlashtirish uchun yarim tuzilmali intervyular o‘tkazildi. Intervyu yo‘riqnomasi platformada o‘zini ko‘rsatish motivlari, ijtimoiy tasdiqlanish kutishlari, onlayn va offlayn munosabatlarning tutashuvi, salbiy tajribalar bilan kurashish usullari hamda algoritmik tavsiyalar ta’sirini subyektiv idrok etish mavzularini qamrab oldi. Intervyu materiallari tematik tahlil orqali kodlandi, kodlar esa nazariy konstruktlar bilan solishtirilib, mos keluvchi va yangi paydo bo‘layotgan mavzular ajratildi. Bunday usul miqdoriy natijalardagi bog‘liqliklarning psixologik ma’nosini aniqlash va shart-sharoitga bog‘liq mexanizmlarni ko‘rsatish uchun mos deb topildi.

Ma’lumotlarni tahlil qilishda tavsifiy va bog‘lanishli tahlil yondashuvlari ishlatildi; asosiy e’tibor platforma foydalanish rejimlari bilan ijtimoiy-psixologik ko‘rsatkichlar o‘rtasidagi

munosabatlarning yo‘nalishi va kuchiga qaratildi. Ma’lumotlar talqinida ehtiyotkorlik tamoyili saqlandi: korrelyatsion bog‘liqliklar sabab-oqibat sifatida emas, balki birgalikda o‘zgarish tendensiyalari sifatida ko‘rildi. Etik jihatdan ishtirokchilarning roziligi olindi, shaxsiy identifikatsiya qiluvchi ma’lumotlar yig‘ilmadi, intervyu matnlari anonimlashtirildi; bu yondashuv raqamli xulq-atvor haqidagi sezgir ma’lumotlar bilan ishlashda zarur hisoblanadi.

Natijalar tahlili:

So‘rovnoma natijalari ijtimoiy media foydalanishning oddiy “ko‘p” yoki “kam” o‘lchovi shaxsning ijtimoiy psixologik rivojlanishiga ta’sirni tushuntirish uchun yetarli emasligini ko‘rsatdi; ta’sir asosan foydalanish rejimi va psixologik yo‘nalganlik bilan belgilanadi. Passiv kuzatish ulushi yuqori bo‘lgan respondentlarda ijtimoiy taqqoslashning tez-tez ishga tushishi va o‘zini baholashning beqarorroq bo‘lishi tendensiyasi kuzatildi. Bu holat ayniqsa vizual jihatdan kuchli, muvaffaqiyat va turmush tarzini ko‘rgazmali namoyish qilishga qulay platformalarda yaqqolroq namoyon bo‘ldi. Bunda shaxsning o‘z yutug‘ini baholash mezonlari real muhitdagi yaqin guruh standartlaridan ko‘ra, platforma lentasida ko‘rinadigan selektiv va idealizatsiyalangan namunalar tomon siljishi qayd etildi.

Faol kontent yaratish, ya’ni post joylash, fikr bildirish, mavzuli hamjamiyatlarda ishtirok etish kabi amaliyotlar esa ikki xil natija bilan bog‘landi. Bir tomondan, maqsadli auditoriyaga yo‘naltirilgan o‘zini taqdim etish shaxsda ijtimoiy agentlik hissini, kommunikativ kompetensiyalarni va o‘z fikrini tuzilmali ifodalash ko‘nikmasini kuchaytirishi bilan aloqador bo‘ldi. Ikkinchi tomondan, tasdiqlanish ko‘rsatkichlariga haddan tashqari bog‘lanish, ya’ni “layk” va izohlarni ijtimoiy qiymatning asosiy mezoni sifatida qabul qilish holatlarida affektiv tebranishlar, norozilik va o‘ziga nisbatan tanqidchanlik kuchayishi tendensiyasi kuzatildi. Shunday qilib, o‘zini taqdim etishning o‘zi emas, balki uning motivatsion asosi va baholash mezonlari psixologik natijani farqlab berdi.

Identiklik bilan bog‘liq natijalar shuni ko‘rsatdiki, platformalar shaxsga o‘z qiziqishlari va rollarini sinab ko‘rish, o‘xshash tajribaga ega guruhlarni topish orqali refleksiyani kuchaytiruvchi resurs bo‘la oladi. Intervyularda ishtirokchilar mavzuli hamjamiyatlarda ishtirok etish ularga kasbiy yo‘nalish, o‘qish motivatsiyasi yoki shaxsiy qiziqishlarni barqarorlashtirishda yordam berganini ta’kidlashdi. Biroq ayrim holatlarda identiklikning tashqi bahoga haddan tashqari ochiqligi, ya’ni o‘zini “ko‘rinish” orqali tasdiqlash ehtiyoji kuchayib, ichki mezonlar zaiflashishi ham qayd etildi. Bu, ayniqsa, o‘zini anglash jarayoni davom etayotgan yosh davrida muhim bo‘lib, shaxsning o‘ziga xosligini qo‘llab-quvvatlash va ijtimoiy moslashuv o‘rtasidagi muvozanatni qayta qurishga majbur qilishi mumkin.

Ijtimoiy kapital bo‘yicha natijalar “bog‘lovchi” va “ko‘prik” resurslarining turlicha ishlashini ko‘rsatdi. Yaqin doira bilan muntazam aloqada bo‘lish, tezkor xabar almashish va

emotsional qo‘llab-quvvatlash imkoniyatlari ijtimoiy moslashuvni kuchaytiruvchi omil sifatida namoyon bo‘ldi. Bunda platforma muloqotni uzluksiz saqlab turish orqali ijtimoiy qo‘llab-quvvatlashning “mayda, ammo tez-tez” shaklini yaratdi. Shu bilan birga, yangi aloqalar va keng tarmoqlarni yaratish, ya’ni ko‘prik ijtimoiy kapital, kasbiy axborot, imkoniyatlar va o‘rganish resurslarini kengaytirishi bilan bog‘landi, lekin bunday aloqalar ko‘pincha sirtqi bo‘lib qolishi, chuqur emotsional tayanch bermasligi ham ma’lum bo‘ldi. Intervyularda ayrim ishtirokchilar “ko‘p tanish, kam yaqin” tajribasini ta’riflab, tarmoq kengayishi har doim ham yolg‘izlik hissini kamaytirmasligini qayd etishdi.

Algoritmik tavsiyalar va kontent oqimi tuzilishi bilan bog‘liq natijalar shuni ko‘rsatdiki, shaxsning ijtimoiy idroki platforma taqdim etayotgan “normal” tasavv urlar doirasi bilan sezilarli darajada shakllanadi. Qaysi mavzular ko‘proq ko‘rsatilishi, qaysi ko‘rinishlar ommalashtirilishi ijtimoiy taqqoslash mezonlarini bevosita belgilab beradi. So‘rovnoma va intervyularni birlashtirgan tahlil platforma lentasidagi repetitiv ideallashtirilgan tasvirlar ko‘paygan sari o‘z hayotidan qoniqishning pasayishi tendensiyasini ko‘rsatdi, biroq bu ta’sir media savodxonlik va tanqidiy idrok darajasi yuqori bo‘lgan ishtirokchilarda yumshashi qayd etildi. Demak, platforma ta’siri bir xil emas: shaxsning nazorat strategiyalari, maqsadli foydalanish va tanqidiy filtrlar mavjud bo‘lsa, salbiy oqibatlar sezilarli darajada kamayadi.

Xulosa:

Olingan natijalar ijtimoiy media ta’sirini deterministik tarzda ijobiy yoki salbiy deb baholash ilmiy jihatdan yetarli emasligini ko‘rsatadi; ta’sir mexanizmlari foydalanish rejimi, motivatsiya va platforma arxitekturasi bilan o‘zaro bog‘langan. Ijtimoiy taqqoslashning passiv kuzatish sharoitida kuchayishi Festinger an’anasi doirasidagi nazariy kutilmalar bilan mos keladi: shaxs o‘zini baholashda tashqi mezonlarga tayanadi va platforma selektiv namoyishlar orqali bu mezonlarni “yuqoriga” siljitadi [1]. Biroq bu jarayon faqat taqqoslashning mavjudligi bilan cheklanmaydi; algoritmik saralash taqqoslash ob’ektlarini muntazam ravishda taqdim etib, taqqoslashni epizodik emas, habitual holatga aylantirishi mumkin. Shu ma’noda, natijalar ijtimoiy taqqoslash nazariyasini raqamli muhit sharoitida “taqqoslash infrastrukturalari” tushunchasi bilan boyitish zarurligini ko‘rsatadi.

O‘zini taqdim etish bo‘yicha ikki yo‘nalishli natijalar Goffman yondashuvi bilan izohlanadi: platforma “sahna”ni kengaytiradi, auditoriya noaniqligini kuchaytiradi va shaxsni turli auditoriyalarni bir vaqtning o‘zida qoniqtirishga undaydi [5]. Bizning materiallarda o‘zini taqdim etishning rivojlantiruvchi tomoni shaxsning agentligi va kommunikativ kompetensiyalarini kuchaytirish bilan bog‘landi, bu esa ijtimoiy-psixologik rivojlanishda muhim bo‘lgan o‘zini boshqarish va munosabatlarni tartibga solish ko‘nikmalariga mos keladi. Biroq tasdiqlanish ko‘rsatkichlariga bog‘lanish kuchaygan holatlarda o‘zini taqdim etish

ijtimoiy bahoga qaramlikni kuchaytirib, o‘z-o‘zini baholashni tashqi signallar bilan beqarorlashtiradi. Bu natija Twenge tomonidan qayd etilgan raqamli muhitda affektiv barqarorlikka xavf tug‘diruvchi omillar haqidagi mulohazalar bilan qisman uyg‘un, biroq bizning tadqiqotda salbiy oqibatlar foydalanish motivatsiyasi va nazorat strategiyalari bilan shartlanganligi aniqroq ko‘rindi [2]. Demak, o‘zini taqdim etishning psixologik natijasini “faol foydalanish”ning o‘zi bilan emas, balki uning maqsadi, auditoriya tasavvuri va baholash mezonlari orqali izohlash ilmiy jihatdan asosliroq.

Identiklik masalasida natijalar Erikson an’anasi doirasida identiklik izlanishi kuchli bo‘lgan davrda raqamli muhit “sinov maydoni” bo‘lishi mumkinligini ko‘rsatadi, lekin bu maydonning normativ bosimi ham mavjud [6]. Shaxs hamjamiyatlar orqali o‘xshash tajribalarni topib, o‘zini anglashni chuqurlashtiradi; bu ijtimoiylashuvning resursli tomoni. Shu bilan birga, identiklikning tashqi bahoga haddan tashqari ochiqligi ichki mezonlarni zaiflashtirishi mumkin, bu esa shaxsning avtonom rivojlanishiga to‘siq bo‘ladigan psixologik mexanizm sifatida ko‘riladi. Bu holat mahalliy kontekstda, ya’ni oila va yaqin ijtimoiy muhitning normativ roli kuchli bo‘lgan sharoitda, onlayn va offlayn me’yorlar o‘rtasidagi muvozanatni yanada murakkablashtiradi. O‘zbek psixologiya adabiyotida yoshlar ijtimoiylashuvida muloqot, guruh ta’siri va o‘zini anglashning o‘rni muntazam ta’kidlanadi; bizning natijalar bu jarayonlarning raqamli muhitda ham davom etishini, ammo yangi vositachilik shakllari bilan kechishini ko‘rsatadi [7]. Shunday qilib, identiklik rivojlanishida platforma nafaqat “maydon”, balki me’yorlarni ishlab chiqaruvchi va tarqatuvchi ijtimoiy institutga yaqinlashadi.

Ijtimoiy kapital bo‘yicha natijalar Putnam va Bourdieu an’analarida tasvirlangan resurslar farqini raqamli tarmoqlar sharoitida qayta ko‘rsatadi: bog‘lovchi kapital emotsional qo‘llab-quvvatlashni kuchaytiradi, ko‘prik kapital esa axborot va imkoniyatlar doirasini kengaytiradi [4]. Biroq tarmoqlarning kengayishi har doim ham yaqinlik va xavfsizlik hissini kuchaytirmasligi haqidagi intervyu dalillari raqamli aloqalarning “yengil” tabiati bilan bog‘liq cheklovni ko‘rsatadi. Shuningdek, rus tadqiqotchilarining internet muloqotida shaxsaro idrokning o‘zgarishi, anonimlik va masofaning emotsional regulyatsiyaga ta’siri haqidagi qarashlari bilan solishtirilganda, bizning materiallarda masofa ba’zan himoya resursi, ba’zan esa ajralish hissini kuchaytiruvchi omil sifatida namoyon bo‘ldi [8]. Bu ikki tomonlama natija platformaning bir xil funksiyasi turli shaxsiy predispozitsiya va ijtimoiy vaziyatlarda qarama-qarshi psixologik samaralar berishini yana bir bor tasdiqlaydi.

Algoritmik tavsiyalar masalasida natijalar boyitilgan muhokamani talab qiladi. Boyd ijtimoiy tarmoqlarda “networked publics” tushunchasi orqali auditoriya, ko‘rinish va tarqalish mexanizmlarining ijtimoiy tajribani qayta formatlashini ko‘rsatadi [3]. Bizning tadqiqotda aynan ko‘rinishning tanlab taqdim etilishi va repetitiv kontent oqimi shaxsning “normal”

haqidagi tasavvurlarini toraytirishi, shu orqali taqqoslash va qoniqish dinamikalariga ta’sir qilishi kuzatildi. Biroq media savodxonlikning bu ta’sirni yumshatishi shuni anglatadiki, ijtimoiy psixologik rivojlanishda faqat platforma dizayni emas, balki shaxsning refleksiv kompetensiyalari ham markaziy o‘rinda turadi. Mahalliy tadqiqotchilar ta’lim va tarbiya jarayonida psixologik madaniyat, tanqidiy fikrlash va kommunikativ kompetensiyalarni rivojlantirish zarurligini qayd etadilar; bizning natijalar buni raqamli muhit bilan bog‘langan aniq mexanizmlar orqali empirik jihatdan asoslash imkonini beradi [9]. Shu bois, ilmiy va amaliy darajada platforma ta’sirini pasaytirish yoki kuchaytirish masalasi “taqiqlash” yoki “cheklash” kabi soddalashtirilgan yondashuvlardan ko‘ra, ongli foydalanish, maqsadli tanlov va refleksiv nazoratni kuchaytirishga yo‘naltirilishi maqsadga muvofiq.

Tadqiqot ijtimoiy media platformalarining shaxs ijtimoiy psixologik rivojlanishiga ta’siri bir yoqlama emasligini, u foydalanish rejimi, motivatsiya, algoritmik muhit va shaxsning refleksiv kompetensiyalari bilan shartlanganini ko‘rsatdi. Passiv kuzatish ijtimoiy taqqoslashni kuchaytirib o‘zini baholashni beqarorlashtirishga moyil bo‘lsa, maqsadli va mazmunli faol ishtirok kommunikativ agentlik hamda ijtimoiy moslashuv resurslarini kuchaytirishi mumkin. O‘zini taqdim etish rivojlantiruvchi ham, riskli ham mexanizm bo‘lib, uning natijasi tashqi tasdiqlanishga qaramlik darajasi bilan belgilanadi. Ijtimoiy kapitalning bog‘lovchi shakli emotsional qo‘llab-quvvatlashni, ko‘prik shakli esa axborot va imkoniyatlar doirasini kengaytiradi, biroq tarmoq kengligi har doim ham yaqinlik hissi bilan mos kelmaydi. Ushbu xulosalar raqamli muhitda ijtimoiy-psixologik rivojlanishni tushuntiruvchi konseptual modelni platforma dizayni va foydalanuvchi refleksivligi o‘zaro ta’siri sifatida talqin qilishga imkon beradi. Kelgusida uzunlamasına dizaynlar, turli yosh guruhlari va platformalar kesimida taqqosiy tahlillar, shuningdek media savodxonlik intervensiyalarining samaradorligini baholash tadqiqotning mantiqiy davomi bo‘lishi mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Festinger L. A theory of social comparison processes. Stanford, Stanford University Press, 1954. 220 p.

2. Twenge J. M. iGen: Why Today’s Super-Connected Kids Are Growing Up Less Rebellious, More Tolerant, Less Happy. New York, Atria Books, 2017. 352 p.

3. boyd d. It’s Complicated: The Social Lives of Networked Teens. New Haven, Yale University Press, 2014. 256 p.

4. Putnam R. D. Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community. New York, Simon and Schuster, 2000. 544 p.

5. Goffman E. The Presentation of Self in Everyday Life. New York, Anchor Books, 1959. 259 p.

6. Erikson E. H. Identity: Youth and Crisis. New York, W. W. Norton, 1968. 336 p.

7. G‘oziyev E. G. Umumiy psixologiya. Toshkent, O‘qituvchi, 2002. 384 b.

8. Солдатова Г. У., Рассказова Е. И. Цифровая социализация: психологические механизмы и эффекты. Москва, Издательство Московского университета, 2019. 320 с.

9. Davletshin M. G. Shaxs psixologiyasi va ijtimoiy moslashuv muammolari. Toshkent, Fan, 2010. 240 b.